

правил та регулювання діяльності турагентств і туроператорів.

Серед адміністративних механізмів можна виділити: послуги державних органів (видача ліцензій, дозволів, стандартизація та сертифікація туристичних підприємств), засоби переконання, інформаційно-рекламну підтримку, сприяння у міжнародній діяльності тощо.

У наукових джерелах можна зустріти приклади різного впливу держави на досягнення оптимальних розмірів туристичного балансу. Так, в Єгипті введено правила, згідно з якими туристичні фірми отримують право відправляти туристів за кордон тільки за умови прийняття у себе втричі більшої кількості іноземних гостей. З цією ж метою аналогічні адміністративно-економічні заходи були свого часу вжиті і в Російській Федерації.

IV. Висновки

Отже, при визначенні ролі державного регулювання туристичної діяльності слід мати на увазі, що туризм як одна з найбільш динамічних складових національної економіки вимагає особливого підходу. Ця особливість полягає в тому, що, будучи багатогалузевим комплексом, туристична галузь потребує координації та регулювання більшою мірою, ніж будь-яка інша. Але надмірне державне втручання та регламентація можуть суттєво обмежити прояв підприємницької ініціативи, на якій базується становлення ринкової моделі господарювання.

Одним із першочергових завдань на рівні держави, як зазначає український дослідник З.І. Катушева, має бути чітке розмежування функцій і повноважень центральних та місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування з безумовним розширенням повноважень останніх. Адже випадки, коли місцеві державні адміністрації перебирають на себе функції і повноваження й тим самим підминають під себе місцеві органи самоврядування, не є поодинокими – це цілеспрямована політика виконавчої влади.

Таким чином, особливо важливими є формування політики туризму, системи державного регулювання туристичної галузі,

визначення їх меж, форм та інструментів. Одним із найвідповідальніших завдань у формуванні політики туризму є гармонізація та координація зусиль уряду, парламенту, міністерств, відомств та інших органів державної влади, а також громадських і підприємницьких структур для більш ефективного розвитку туристичної галузі країни.

Література

1. Квартальнов В.А. Стратегический менеджмент в туризме: современный опыт управления / В.А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 1999 – 496 с.
2. Квартальнов В.А. Туризм: теория и практика / В.А. Квартальнов // Избранные труды : в 5 т. – М. : Финансы и статистика, 1998 – Т. 3. Новые цели и функции туризма: экономика и управление. – 384 с.
3. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія : в 3 т. / С.В. Мочерний. – К. : Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.
4. Нижник Н.Р. Системний підхід в організації державного управління : навч. посіб. / Н.Р. Нижник, О.А. Машков ; [за заг. ред. Н.Р. Нижник]. – К. : Вид-во УАДУ, 1998. – 160 с.
5. Органи державної влади в Україні: структура, функції та перспективи розвитку : навч. посіб. / [кол. авт.: Н.Р. Нижник, С.Д. Дубенко, Н.Г. Плахотнюк та ін.] ; [за заг. ред. Н.Р. Нижник]. – К. : НІЧЛАВА, 2003. – 288 с.
6. Партнерство публічної влади, громадськості та приватного сектора у процесах місцевого розвитку : монографія / [Є.О. Фишко, О.В. Бойко-Бойчук, В.М. Вакуленко] ; [за ред. Є.О. Фишка] ; Ін-т реформ. – К. : Вирий, 2003. – 168 с.
7. Проблеми регіональної політики : зб. наук. пр. НАН України : Ін-т регіон. дослідж. – Л., 1995. – 368 с.
8. Сайт Всесвітньої туристської організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.world-tourism.org>.
9. Туризм на порозі XXI століття: освіта, культура, екологія : матеріали міжнар. наук-практ. конф., 18–20 жовтня 1999 р., м. Київ. – К. : КУТЕП, 1999. – 268 с.

УДК 351.9

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Омельчак Т.О.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

The article is considered the competition as an economic category which provides development of relations of markets and accomplished competition environment. Certainly, that main direction of modern policy is development and perfection of state control, a role and place of control in the system of state administration and correlation with other kinds of control is analysed.

Анотація

У статті розглянуто сутність конкуренції як економічної категорії, що забезпечує розвиток ринкових відносин і досконалого конкурентного середовища. Визначено, що головним напрямом сучасної політики є розвиток і вдосконалення державного контролю, проаналізовано роль та місце державного контролю антимонопольних органів у системі державного управління.

Ключові слова

Конкуренція, конкурентна політика, ринкова економіка, монопольне становище, державний контроль, антимонопольне державне регулювання, державне управління.

I. Вступ

Одним із пріоритетних напрямів сучасної економічної політики в Україні є розвиток і підтримка конкуренції. Метою конкурентної політики України є створення оптимального конкурентного середовища, яке забезпечує ефективне функціонування соціально орієнтованої ринкової економіки держави. Регулювання системи захисту економічної конкуренції розглядається як складник фундаментальних принципів і норм, які регламентують функціонування ринкової економіки.

Ринкова економіка – це економіка попиту та пропозиції, економіка порівняльних переваг і ефективного господарювання, а для її існування необхідною умовою є конкуренція.

Конкуренція – це, перш за все, змагальність суб'єктів господарювання, яка передбачає рівні умови для всіх учасників цього процесу. Пізнання і поліпшення умов буття через порівняння можливе тільки за наявності конкуренції, що дає змогу споживачу робити усвідомлений вибір з різноманітних пропозицій, порівнюючи між собою необхідні товари і послуги, а виробнику – вибирати і знаходити споживача, якому він може реалізувати свій товар з максимальною вигодою для себе.

Згідно зі ст. 42 Конституції України, держава забезпечує захист конкуренції в підприємницькій діяльності. Не допускається зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції і недобросовісна конкуренція. Види монополій визначаються Законом України "Про природні монополії" [3]. Вимоги цієї статті Конституції – фундамент, на якому тримається вся система захисту конкуренції в

Україні. Закріплення в Конституції конкурентних вимог підтверджує важливу роль, яку має відігравати конкурентна політика в системі державного регулювання [6].

Значною перешкодою на шляху розвитку конкуренції є порушення нормативно встановлених правил поведінки у сфері господарювання суб'єктами господарювання, органами державної влади, органами місцевого самоврядування. Протидія таким порушенням і є одним з основних завдань антимонопольних органів України, які, згідно із законодавством, здійснюють контроль за дотриманням конкурентного законодавства.

II. Постановка завдання

Мета статті – визначення економічної суті та ролі державного контролю у сфері захисту конкуренції й обмеження монополістичної діяльності, ознак антимонопольного законодавства та функцій антимонопольних органів.

III. Результати

В Україні проблеми конкурентних відносин в умовах ринкової трансформації, механізмів державного регулювання у сфері конкурентної політики та державного управління розглядалися в працях багатьох вчених: О. Андрійко, Ю. Бажала, Е. Бакалінської, З. Борисенко, С. Валітова, Г. Губерної, В. Дорофієнка, Ю. Журика, О. Костусева, В. Мамутова, А. Мерзляк, Н. Нижник, О. Олійник, Л. Пашка, О. Поважного, С. Поважного, В. Пілюшенка, Д. Решиткова, В. Савчука, Н. Саніахметової, К. Тот'єва, Н. Яременка та інших.

На сьогодні в Україні здійснені значні кроки у формуванні правової й інституційної бази державного регулювання економічної конкуренції.

Створення та розвиток конкурентного середовища – невід'ємна складова ринкової економіки. Як відзначав Л. Ерхард, конкуренція є "найбільш ефективним засобом для досягнення добробуту". Вона одна, за його словами, "дає можливість усім людям користуватися господарським прогресом, особливо в ролі споживачів. Вона ж знищує всі привілеї, що не є безпосереднім результатом підвищення продуктивності праці" [7, с. 278].

Держава постійно турбується про зміцнення гарантій вільної конкуренції. Головним напрямом такого зміцнення є державний контроль антимонопольних органів у сфері економічної конкуренції, який вони здійснюють у цій сфері суспільних відносин. Такий контроль пов'язаний з реалізацією державою правових гарантій конкуренції, закріплених у Конституції, конкурентному законодавстві, і становить одну з обов'язкових умов формування та розвитку соціально орієнтованої ринкової економіки, свободи конкуренції на товарних ринках [1].

Основи теорії конкуренції заклав англійський економіст А. Сміт. Він вважав конкуренцію чинником, який регулює суспільні і приватні інтереси та безжалюбно витісняє з ринку фірми, які виготовляють неякісну і непотрібну ринку продукцію [8, с. 275–278]. Таким чином, дія механізму конкуренції змушує всіх учасників ринкового господарства не зупинятися на досягнутому, а перебувати в постійному пошуку нових можливостей. Конкуренція діє як примусова сила, змушуючи підприємців боротися за збільшення прибутку шляхом пошуку нових форм і методів виробництва, використання новітньої технології, нових способів організації й управління.

Державний контроль у сфері захисту економічної конкуренції покликаний охопити всю нормативно-правову основу у сфері конкуренції й обмеження монополістичної діяльності. Державний контроль у сфері конкуренції представлений як завершальна функція державного управління, тобто діяльність спеціально створених державних органів, зокрема, антимонопольних органів, яка безпосередньо спрямована на реалізацію конкурентного законодавства. Крім того, державному контролю у сфері економічної конкуренції притаманні специфічні ознаки [2].

Однією з таких специфічних ознак є те, що цей контроль здійснюється відповідними державними органами. У статті 6 Закону України “Про Антимонопольний комітет України” визначено, що Антимонопольний комітет України, адміністративні колеги Антимонопольного комітету України, державні уповноважені Антимонопольного комітету, адміністративні колеги територіальних відділень Антимонопольного комітету України є органами Антимонопольного комітету України. Так, згідно зі ст. 3 Закону України “Про Антимонопольний комітет України”, одним з основних завдань цього органу є “здійснення державного контролю за дотриманням антимонопольного законодавства” [5].

У статті 4 Закону України “Про захист економічної конкуренції” закріплено положення, згідно з яким, державний контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, захист інтересів суб’єктів господарювання і споживачів від його порушень здійснюється органами Антимонопольного комітету України. Крім того, згідно з п. 2 Положення про територіальне відділення Антимонопольного комітету України, затвердженого розпорядженням Антимонопольного комітету України від 23.02.2001 р., до основних завдань відділу належать здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції і контроль за узгодженими діями [4].

Отже, для здійснення контролю у сфері захисту економічної конкуренції створена система спеціальних державних органів – Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення, які наділені компетенцією, пов’язаною виключно з таким контролем.

Наступна ознака безпосередньо пов’язана з характером відносин, які виникають між антимонопольними органами й суб’єктами господарювання в процесі здійснення цього контролю. Так, для здійснення своїх контрольних функцій антимонопольні органи наділені конкретними повноваженнями.

Наприклад, антимонопольні органи мають право давати суб’єктам господарювання обов’язкові для виконання рекомендації про припинення порушень конкурентного законодавства і/або усунення їх наслідків тощо. Також обов’язковими для виконання є рекомендації, адресовані місцевим органам виконавчої влади або органам місцевого самоврядування щодо відміни або зміни прийнятих ними неправомірних актів чи припинення узгоджених дій, що суперечать законодавству про захист економічної конкуренції. Таким чином, в основі державного контролю антимонопольних органів лежать відносини влади й підпорядкування.

Третя ознака цього контролю вказує на те, що він є спеціальним контролем. Так, згідно зі ст. 7 Закону України “Про Антимонопольний комітет України”, п. 2 Положення про територіальні відділення Антимонопольного комітету України, ці органи контролюють дотримання законодавства в процесі економічної концентрації [5]. Зокрема, такий контроль здійснюється при створенні, реорганізації, ліквідації суб’єктів господарювання; створенні об’єднань підприємств; вступі одного або декількох суб’єктів господарювання до об’єднань; при реорганізації органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю в об’єднання суб’єктів господарювання; придбанні або отриманні будь-яким іншим чином у власність, управління (користування) часток (акцій, паїв), активів (майна) у вигляді цілісних майнових комплексів суб’єктів господарювання та ін.

Крім того, антимонопольні органи здійснюють контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю при реалізації ними своїх повноважень [5].

Отже, в основі такого контролю лежить перевірка не просто діяльності суб’єктів господарювання, а виконання ними вимог, передбачених відповідним законодавством, і контроль, здійснюваний антимонопольними

Держава та регіони

органами України, є спеціальним контролем.

Так, згідно з вищенаведеними нормативно-правовими актами, антимонопольні органи:

- розглядають справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;
- приймають рішення за результатами розгляду таких справ у межах своїх повноважень;
- звертаються до суду або господарського суду з позовами (заявами) у зв'язку з порушенням конкурентного законодавства;
- дають рекомендації і вносять пропозиції органам державної влади, установам, органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання та їх об'єднанням щодо проведення заходів, спрямованих на обмеження монополізму, розвиток підприємництва і конкуренції, запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції;
- дають рекомендації органам влади, органам місцевого самоврядування, органам адміністративно-господарського управління і контролю, суб'єктам господарювання щодо припинення дій (бездіяльності), які містять ознаки порушень конкурентного законодавства, усунення причин цих порушень та умов, які їм сприяють, а після припинення порушення – про вживання заходів з усунення наслідків цих порушень у визначені антимонопольними органами терміни тощо.

Зокрема, державний контроль антимонопольних органів виражається у формі "активних дій", оскільки в процесі здійснення контролю антимонопольні органи можуть вживати конкретних заходів, спрямованих на виявлення, припинення й усунення порушень [5].

Отже, державному контролю у сфері захисту економічної конкуренції притаманні такі ознаки:

1) для здійснення цього контролю створена система спеціальних органів – Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення, виняткова компетенція яких пов'язана з таким контролем;

2) в основі цього контролю лежать відносини влади і підпорядкування;

3) цей контроль є спеціальним контролем, в основі якого лежить перевірка не просто діяльності суб'єктів господарювання і реалізації повноважень органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління,

а виконання ними вимог, передбачених конкурентним законодавством;

4) цьому контролю притаманний активний характер, спрямований на вживання конкретних заходів для захисту економічної конкуренції.

IV. Висновки

Таким чином, контроль є встановленням компетентними органами міри відповідності фактичних напрямів і результатів діяльності суб'єкта господарювання певним державним правилам, нормам і нормативам, а також виявленням порушень у діяльності цих суб'єктів, застосуванням заходів, які спрямовані на їх усунення, зокрема накладення санкцій. Іншими словами, контроль – це проведення перевірок різними державними органами, ухвалення ними рішень, усунення порушень суб'єктами господарювання.

А під державним контролем у сфері захисту економічної конкуренції необхідно розуміти самостійну функцію управління, що виконується Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями та їх посадовими особами після перевірки і виконання вимог конкурентного законодавства суб'єктами господарювання, органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління і контролю при реалізації ними своїх повноважень.

Література

1. Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади / О.Ф. Андрійко. – К. : Наук. думка, 2004. – 230 с.
2. Дахно І.І. Антимонопольне право : курс лекцій / І.І. Дахно. – К. : Четверта хвиля, 1998. – 352 с.
3. Закон України "Про природні монополії" від 20.04.2000 р. № 1682-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 30. – Ст. 238.
4. Закон України "Про захист економічної конкуренції" від 11.01.2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
5. Закон України "Про Антимонопольний комітет України" від 26.11.1993 р. № 3659-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 50. – Ст. 472.
6. Закон України "Конституція України" від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Эрхард Л. Благополучие для всех / Л. Эрхард. – М. : Начало-Пресс, 1991.
8. Lowrence M. Friedman. American Law. Introduction / M. Lowrence. – L., 1984. – 362 p.